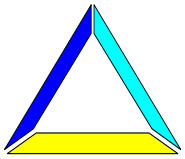
Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультацій в Україні
Німецька Консультативна Група з Питань Економічних Реформ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А, тел. (+38044) 228-6342, 228-6360, факс 228-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua, http://www.ier.kiev.ua

Т6

Напрямки розвитку аграрної політики України в рамках "зеленої скриньки" та вступу до СОТ

1. Вступ

Противники вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) часто стверджують, що, приєднавшись до СОТ, Україна втратить незалежність в області сільськогосподарської політики. В цій роботі ми підкреслюємо, що така точка зору є хибною. Навіть будучи членом СОТ, Україна матиме величезні можливості підтримувати свій сільськогосподарський сектор. СОТ обмежує використання лише тих заходів підтримки, які мають викривляючий вплив на виробництво або торгівлю. Але в той же час, положення СОТ передбачають використання заходів підтримки сільського господарства, що належать до заходів так званої "зеленої скриньки". Заходи "зеленої скриньки" не підлягають скороченню і члени СОТ можуть вільно їх використовувати. Ці заходи є також найбільш ефективними для забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Таким чином, будучи членом СОТ і використовуючи заходи, що передбачені "зеленою скринькою", Україна може зробити суттєвий крок на шляху створення умов довгострокового розвитку сільського господарства, підвищення рівня життя сільського населення та розвитку ринкової і соціальної інфраструктури. Вступ до СОТ покращить перспективи сільськогосподарського зростання в Україні через скорочення неефективних витрат на заходи не ринкової і, зокрема, цінової підтримки, надасть можливість широкого використання заходів "зеленої скриньки", які мінімізують викривлення і максимізують довгострокові вигоди для сільського господарства.

Метою цієї роботи є розкриття можливостей та напрямків використання заходів "зеленої скриньки" для підтримки розвитку сільського господарства України в довгостроковій перспективі як важливої складової стратегії аграрної політики. Структура роботи наступна: у другому розділі описано всі основні заходи "зеленої скриньки", що можуть здійснюватися через урядові програми та фінансуватися з державного бюджету; у третьому розділі наводяться можливі напрямки, застосування цих заходів в Україні; у четвертому розділі узагальнено рекомендації щодо подальшої розбудови стратегії аграрної політики, узгодженої з вимогами СОТ.

2. Що таке "зелена скринька"?

В результаті попередніх раундів переговорів СОТ було вирішено класифікувати заходи підтримки сільського господарства за трьома категоріями, згідно їх викривляючого впливу на виробництво чи торгівлю. Використовуючи метафору світлофора, ці категорії були названі **"червона скринька"** (заходи, заборонені СОТ), **"жовта скринька"** (заходи, які можуть використовуватися, але з часом повинні бути скороченні) і **"зелена скринька"** (заходи, що не підлягають скороченню).[1] Основними двома критеріями, які визначають заходи зеленої скриньки, є такі:

- Ці заходи не повинні мати викривляючого впливу на торгівлю чи виробництво, або цей вплив має бути мінімальним і не стосуватися цінової підтримки виробництва;
- Заходи повинні реалізуватися через урядові бюджетні програми, а не за кошти споживачів продуктів харчування.

Основні заходи "зеленої скриньки, які відносяться до загальних послуг, наступні:

1. Наукові дослідження, в тому числі загальні дослідження, дослідження та програми, пов'язані з вивченням навколишнього середовища та дослідницькі програми щодо окремих видів продукції та продуктів харчування.
2. Контроль та боротьба зі шкідниками і хворобами рослин й тварин, а також розробка систем їх попередження.
3. Навчання загальне та спеціальне, а також матеріальне забезпечення навчального процесу.
4. Надання консультативних послуг та організація роботи дорадчих служб, забезпечення передачі інформації та результатів наукових досліджень до виробників і споживачів продуктів харчування.
5. Інспекція продуктів харчування стосовно їх впливу на здоров'я людей, безпеку харчування та дотримання встановлених стандартів.
6. Послуги в сфері маркетингу і ринкового просування конкретних продуктів харчування. При цьому до цих послуг не відносять витрати, які впливають на зниження реалізаційних цін та забезпечують прямі вигоди споживачам.
7. Розвиток інфраструктури: електрифікація; дороги та інші транспортні комунікації; ринкова інфраструктура, в тому числі в портах; водопостачання, дамби і дренажні системи; програми покращення навколишнього середовища. У всіх випадках витрати мають спрямовуватися тільки на підготовку проектів та капітальне будівництво і мати загальносуспільний характер. Кошти не можуть спрямовуватися конкретним господарствам та покривати поточні витрати.

[1] В результаті Уругвайського раунду переговорів СОТ була також створена четверта категорія – "синя скринька", – як компроміс між ЄС і США. До "синьої скриньки" входять заходи, що відносяться до жовтої скриньки і тимчасово не підлягають скороченню. Існує багато ознак того, що в результаті поточного, Дохського раунду переговорів заходи "синьої скриньки" будуть суттєво скорочені і, можливо, навіть анульовані.

Крім цих загальних заходів держава може також надавати послуги сільськогосподарським виробникам через інші урядові програми. Однак всі ці заходи мають витримувати два основні критерії, про які йшла мова вище. До таких заходів та програм відносять:

- Створення, відповідно до норм національного законодавства, державних резервних фондів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з метою забезпечення продовольчої безпеки. Такі закупівлі продукції мають буті прозорі, здійснюватися за поточними ринковими цінами (як закупівля так і реалізація);
- Підтримка населення з низькими доходами шляхом надання відповідних субсидій або талонів на придбання продуктів харчування. Це мають бути прозорі прямі адресні виплати. Продукти харчування на ці цілі держава закуповує за ринковими цінами та реалізує їх також за поточними ринковими цінами;
- Прямі виплати виробникам сільськогосподарської продукції на підтримку їх доходів, куди входять як грошові так і натуральні виплати. Ці виплати не повинні мати викривляючого впливу на торгівлю чи виробництво, або цей вплив має бути мінімальним і не стосуватися цінової підтримки виробництва та здійснюватися через урядові бюджетні програми;
- Не пряма підтримка доходів яка не пов’язана з обсягами виробництва та цінами на продукцію;
- Урядові програми страхування доходів сільськогосподарських виробників та часткової компенсації їх зниження порівняно з середнім рівнем за попередні 3-5 років у випадку неврожайних років чи стихійних лих. Такі програми також не пов’язані з обсягами виробництва та цінами на продукцію;
- Підтримка програм страхування на випадок стихійних лих та хвороб рослин і тварин;
- Підтримка програми спрямованих на структурну перебудову шляхом вилучення з товарного аграрного виробництва працівників перед пенсійного та пенсійного віку або переведення працівників у несільськогосподарські сфери діяльності з відповідними грошовими компенсаціями.
- Підтримка програм спрямованих на структурну перебудову шляхом вилучення з товарного аграрного виробництва землі, худоби та інших виробничих ресурсів;
- Платежі, пов’язані з охороною навколишнього середовища;
- Платежі, пов’язані з програмами підтримки господарств, що знаходяться в регіонах з несприятливими природнокліматичними умовами для ведення сільського господарства. Такі програми також не пов’язані з обсягами виробництва та цінами на продукцію.

Таким чином у рамках обмежень СОТ щодо фінансування державою сільського господарства існує широкий спектр заходів та програм бюджетної підтримки аграрних виробників. Тенденція розвитку сільськогосподарської політики у більшості країн-учасників СОТ – зміщення акцентів в напрямку заходів зеленої скриньки і скорочення “традиційних” заходів ринкової та цінової підтримки (РЦП), таких як інтервенційні закупки і різноманітні субсидії. В ЄС, наприклад, РЦП

складала близька 91% загальної підтримки сільського господарства в 1986-88 рр., але її частка в 2000-02 скоротилась до 61%. Започаткована в червні 2003 "Реформа Фішлера" в сільському господарстві ЄС суттєво зменшить частку РЦП шляхом надання фермерам виплат, що не залежать від обсягів виробництва.

Чому країни, такі як ЄС, скорочують РЦП і ширше використовують заходи зеленої скриньки? Існують три основні причини, які також мають місце і в Україні. По-перше, ринкова і цінова підтримка сільськогосподарських виробників має викривляючий вплив на виробництво і торгівлю. Це, в свою чергу, шкодить інтересам торгових партнерів і призводить до суперечок у сфері торгівлі, які можуть поширитись на інші галузі економіки. Отже, удосконалення сільськогосподарської політики необхідне для стабілізації і покращення міжнародних торгівельних зв'язків. В Україні, окремі представники аграрного лобі у Верховній Раді та уряді, здається, готові пожертвувати членством країни в СОТ для того, щоб захистити право використовувати РЦП в сільському господарстві і не розглядають можливого катастрофічного впливу такої підтримки на торгівельні зв'язки України в цілому, і на перспективи довгострокового економічного розвитку.

По-друге, РЦП – це дуже неефективний спосіб підтримки сільськогосподарських виробників. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) нещодавно опублікувала детальний аналіз, який демонструє неефективність РЦП. Наприклад, використовуючи заходи РЦП, такі як система інтервенційних цін (яка, до речі, підтримується в Україні більшістю політиків), для того щоб збільшити дохід сільськогосподарського товаровиробника на 1 гривню, необхідно забрати 3 або 4 гривні у споживачів і платників податків. Виплати на підтримку доходів сільськогосподарських виробників, що не пов'язані з цінам чи виробництвом ("зелена скринька") є ефективнішими і близько 90% від кожної гривні такої підтримки надходить до виробника. Іншими словами, навіть якщо б РЦП не загрожувала торгівельним стосункам України з іншими країнами і відповідала вимогам СОТ, українські політики повинні уникати такої підтримки лише тому що це "погана" політика.

По-третє, світовий досвід свідчить про те, що заходи зеленої скриньки – найкращий спосіб забезпечити стабільне зростання сільськогосподарського сектору. РЦП зазвичай спрямована на підвищення доходів сільськогосподарських виробників, але вона не сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору в довготривалій перспективі. ЄС є чудовим прикладом цього: незважаючи на надання дорогої ринкової і цінової підтримки протягом десятиріч, сільське господарство залишається неефективним і залежним від державної підтримки. Різниця між РЦП і заходами зеленої скриньки може бути проілюстрована як різниця між витратами коштів на споживання (тобто короткострокове задоволення) і на інвестиції (тобто довгострокову вигоду). Заходи зеленої скриньки, особливо такі як підготовка кадрів, дослідження і консалтингові послуги, є інвестиціями і, на нашу думку, вони повинні бути осередком сільськогосподарської політики.

Звичайно сільськогосподарські виробники звикають до РЦП. Країни такі як ЄС не можуть відмовитись від цієї підтримки негайно, тому що фермери звикли до неї. Отже, процес реформування сільськогосподарської політики, тобто зміщення акцентів від РЦП до заходів зеленої скриньки, відбувається повільно. Деякі багаті

країни, сільське господарство яких не має порівняльних переваг (наприклад, Норвегія, Швейцарія і Японія) наполягають на потребі використовувати РЦП. Однак в країнах, що є найбільшими світовими експортерами сільськогосподарської продукції (Австралія, Канада, ЄС і США) спостерігається чітка тенденція до більш широкого використання заходів зеленої скриньки, що обумовлено потребою зменшувати державні витрати на сільське господарство і відповідати вимогам СОТ. Українські політики мають чудову можливість уникнути негативного впливу РЦП і розпочати таку сільськогосподарську політику, яку хочуть відновити більшість найважливіших конкурентів на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

3. Можливі напрямки застосування заходів "зеленої скриньки" в Україні

Який стан заходів зеленої скриньки в Україні на сучасному етапі? Як результат фіскальних обмежень державні інвестиції в український сільськогосподарський сектор і в сільську місцевість постійно скорочувались протягом останніх років. Бюджетні витрати навряд чи зростуть в найближчому майбутньому тому, що існує потреба вимагає краще і ефективніше розміщувати наявні обмежені ресурси. Дуже важливим є те, щоб український уряд визначив ті заходи, які посилять чутливість сільськогосподарського сектору до ринкових сигналів, максимізують стале зростання і мінімізують викривляючий вплив на торгівлю.

Згідно домовленостей з СОТ Україна віднесла до "зеленої скриньки" ряд заходів[2]. Нижче ми зазначаємо важливість цих заходів у забезпеченні довгострокового, стійкого і сталого розвитку українського сільськогосподарського сектору і робимо огляд тенденцій їх державного фінансування протягом останніх декількох років.

Загальні дослідження і дослідницькі програми щодо окремих видів продукції. Для того щоб не лише підтримувати, але й посилювати конкурентні переваги сільського господарства, сільськогосподарські виробники повинні постійно намагатися зменшити витрати виробництва за рахунок покращення методів виробництва. Це особливо актуально для України, оскільки технології тут часто відстають від міжнародних стандартів, а багато технологій, що успішно використовуються в інших країнах, ще й досі не були пристосовані до українських умов виробництва (наприклад, виробництво ріпаку і сої). Дослідження в сфері сільського господарства відіграють важливу роль у вдосконаленні технологій, що знижують виробничі витрати, підвищують урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин та хворобостійкість сортів рослин, і, як наслідок, збільшують обсяги виробництва продукції та знижують ціни на продовольчі товари.

Бюджетні витрати на дослідницьку діяльність передбачають витрати на фінансування практичних та прикладних розробок, фінансування наукової частини державних, міжгалузевих та галузевих програм, фундаментальних досліджень наукових установ як загального характеру, так і щодо окремих товарів. У 2002 році із державного бюджету було виділено 291,2 млн. гривень на фінансування сільськогосподарських досліджень, однак лише на суму 176,4 млн. гривень ці заходи було фактично профінансовано. Бюджетні асигнування на

[2] Ірина Кобута, Олександр Швецов "Внутрішня підтримка сільського господарства в контексті приєднання України до Світової Організації Торгівлі", Актуальні питання аграрної політики: збірник робіт, 1999-2002", Проект "Аграрна політика для людського розвитку", К., 2002, с.345-348.

дослідницьку діяльність складають близько 8% від загальної підтримки сільського господарства. В бюджеті на 2003 на ці цілі було виділено 269,6 млн. гривень.

Поширення досвіду та консультаційні послуги. В Україні багато сільськогосподарських виробників є дуже неефективними й існує значна різниця між реальною продуктивністю і тією, яка була б досягнена за рахунок використання кращих технологій. Ця різниця (незважаючи на ствердження деяких лобістів сільського господарства) не є наслідком лише недостатнього забезпечення виробників капіталом. Натомість, вона виникає завдяки тому, що багато фермерів не мають інформації щодо найновіших наукових досягнень у сфері селекції тварин і рослин, технологічних розробок ("технологічна різниця"), а також за рахунок використання старих методів управління ("різниця менеджменту"). В результаті, багато господарств в Україні виробляють набагато менше, ніж вони могли б, використовуючи одні й ті самі ресурси.[3]

Дорадництво відіграє важливу роль у забезпеченні потоку знань про покращенні сорти рослин і покращенні технології виробництва від дослідників до виробників сільськогосподарської продукції, у наданні порад фермерам стосовно ведення господарств і у навчанні фермерів приймати кращі рішення. Дорадництво – це ефективний інструмент за допомогою якого можна зменшити технологічну різницю за рахунок швидшого поширення сучасних технологій, і зменшити різницю менеджменту, за рахунок допомоги фермерам у прийнятті раціональних управлінських рішень. Державні витрати на розвиток дорадництва і ринку консультаційних послуг передбачають бюджетні асигнування на утримання станцій з нормування праці, станцій захисту рослин, які надають послуги для виробників і розповсюджують інформацію. Але не зважаючи на важливість дорадницьких послуг фіскальні обмеження призвели до фінансової кризи у сфері сільськогосподарського дорадництва в Україні. Витрати на розвиток дорадництва і ринку консалтингових послуг в 2002 році складали лише 0,04% загальної підтримки сільського господарства, в той час як в бюджеті на 2003 рік коштів не було передбачено взагалі!

Боротьба зі шкідниками і хворобами. Проведення планових протиепізоотичних заходів є основою боротьби за здоров'я тварин і охорони населення країни від небезпечних хвороб, і в першу чергу спільних для тварин та людини. Загально відомо, що медицина лікує людей, а ветеринарна медицина лікує людство. Не достатнє фінансування розвитку попереджувальної системи може призвести до значних суспільних втрат. Наприклад, втрати Англії від ящуру і коров'ячого сказу склали, відповідно, близько 32 і 12 млрд. дол. США, а втрати від чуми свиней в Голландії – 4,5 млрд. дол. США[4].

Заходи боротьби із шкідниками є дуже важливими для забезпечення високих врожаїв сільськогосподарських культур, і, в результаті, вищих доходів виробників. Майже кожен рік значні площі зернових в південних областях України пошкоджуються сарана, в результаті чого фермери несуть суттєві втрати. Однак, з

[3] Це було продемонстровано в наукових роботах з дослідження ефективності сільськогосподарських підприємств в Україні. Це також проілюстровано в роботі Т4 "Ефективність і зростання продуктивності в українському сільському господарстві" Інституту економічних досліджень і політичних консультацій. Ми не можемо сказати, що сільськогосподарські підприємства в Україні не змогли б використовувати більше капіталу, ніж у них є в наявності. Але кредитори не будуть зацікавленні у наданні капіталу (тобто, виробничих ресурсів) тим підприємствам, які не можуть продемонструвати свою здатність використовувати вже наявні ресурси у найефективніший спосіб.

боку уряду не було зроблено жодних кроків щодо створення попереджувальних систем для уникнення ураження сарана і фінансуються лише заходи боротьби з цими шкідниками.

В бюджеті на 2002 рік на ці цілі було передбачено 60,5 млн. гривень, в той час як фактично було профінансовано лише на 37,2 млн. В бюджеті на 2003 рік передбачена сума дещо менша ніж у минулому році, що складає 57,5 млн. гривень. На заходи з боротьби зі шкідниками і хворобами сільськогосподарських рослин щорічно *планово* виділяється 2 млн. гривень, в той час як потреба в коштах на проведення цих заходів оцінюється на рівні 64,7 млн.[5]

Послуги з проведення перевірок загального характеру і перевірки окремих продуктів для виявлення відповідності нормам охорони здоров'я, безпеки та стандартів. Україні при виході на світовий ринок необхідно приділяти особливу увагу питанням безпеки продовольчих товарів і стандартизації. Нажаль, для багатьох іноземців Україна асоціюється із Чорнобильською катастрофою і можливою небезпечністю продовольчих товарів. Саме цьому підтримака і посилення репутації України як надійного постачальника безпечних продовольчих товарів на даному етапі є дуже важливим.[6]

Витрати уряду на послуги з проведення перевірок враховують витрати на утримання установ державної ветеринарної медецини, державних насіннєвих інспекцій, державних сортовипробувальних станцій, державних хлібних інспекцій. В 2002 році в бюджеті було заплановано 293,8 млн. гривень, однак лише 265,4 млн. гривень було реально виділено на ці цілі. На 2003 рік було заплановано збільшити державні ясигнування до 312,4 млн. гривень.

Навчання. Для розвитку сільського господарства наявність висококваліфікованих спеціалістів і менеджерів є особливо важливим. Як показує досвід, фермери з вищою освітою досягають кращих результатів завдяки використанню прогресивніших методів виробництва. Крім того, навчання (освіта) допомагає у боротьбі з бідністю на селі, оскільки сільські жителі, що отримують вищу освіту мають більше можливостей знайти роботу поза сільським господарством.

Витрати на навчання передбачають витрати на утримання вищих закладів освіти 1 та 2 рівнів акредитації, закладів освіти 3 та 4 рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти 3-4 рівня акредитації (академії, інститути, центри підвищення кваліфікації). В бюджеті 2002 року на освіту було виділено 446,7 млн. гривень, із яких лише 393,9 млн. були фактично використані. На 2003 рік планові бюджетні асигнування були збільшені до 496,7 млн. грн.

Земельна реформа. Недостатньо розвинений ринок землі в Україні є перешкодою ефективному сільськогосподарському виробництву. Невирішеність земельного питання не дає змогу фермерам отримувати фінансування із зовнішніх джерел (наприклад, банки не бажають надавати кредити фермерам, тому що дуже часто земля для них є єдиним матеріальним активом, однак вона не має ринкової вартості і не може бути використана під заставу), що уповільнює технологічний прогрес в сільськогосподарському секторі.

---

[4] Джерело: Міністерство аграрної політики.
[5] Джерело: Міністерство аграрної політики.
[6] Див. роботу групи німецьких консультантів № S2 "Німецький скандал довкола нітрогену та безпечність харчових продуктів в Україні", липень 2002.

Витрати на земельну реформу передбачають витрати на розробку нового земельного законодавства, реєстрацію землі, кадастрові огляди, визначення якості землі і фінансування її хімічної паспортизації. В 2002 році частка витрат на земельну реформу у загальній підтримці сільського господарства складала 0,17% або 6 млн. грн. Крім того, фактично на ці цілі було виділено лише 0,2 млн. (або 3% від запланованого обсягу фінансування)! Бюджет 2003 року передбачає фінансування на суму 5,7 млн. гривень.

Інфраструктура сільської місцевості. Для забезпечення сталого розвитку сільського господарства необхідно покращити доступ сільськогосподарських виробників до ринків, як внутрішніх, так і зовнішніх. Ефект від лібералізації торгової політики буде сильнішим, якщо він супроводжуватиметься збільшенням інвестицій в інфраструктуру сільської місцевості. "Інфраструктура, а особливо транспортна система і система комунікацій, відіграють важливу роль у розвитку торгівлі і у розподілі економічних вигод від торгівлі між націями, залученими в процес інтеграції"[7]

Інвестиції в інфраструктуру дали б можливість сільськогосподарським виробникам збільшити виручку за рахунок зниження операційних витрат і підвищити продуктивність завдяки легшому доступу до виробничих ресурсів. Крім того, інфраструктура сільської місцевості сприяє зменшенню рівня бідності на селі, оскільки добре розвинена інфраструктура відкриває більше можливостей знайти роботу за межами села. В той же час, в результаті недорозвиненої інфраструктури спостерігаються значні стрибки цін, коли країна переходить із експортної в імпортну ситуацію, і навпаки. Дестабілізація на ринку зерна, яка спостерігалась цього року, може бути чудовим прикладом негативного впливу недостатнього фінансування ринкової інфраструктури на розвиток ринку.

До витрат на інфраструктуру входять державні асигнування на будівництво об'єктів охорони здоров'я, водопроводів, каналізаційних систем, мережі газопостачання, будівництво доріг, морських портів тощо. Але незважаючи на важливість інфраструктури сільської місцевості, бюджетні асигнування залишались на дуже низькому рівні (менше ніж 0,5% загальної підтримки сільського господарства). Починаючи з 1995 на будівництво і покращення сільських доріг з бюджету взагалі не виділялося коштів. В бюджеті на 2002 було заплановано 20,1 млн. гривень на розвиток комунального господарства у сільській місцевості, але лише 5,3 млн. були фактично витрачені. В бюджеті на 2003 заплановані витрати складають 21 млн. грн.

Охорона навколишнього середовища. Витрати на охорону навколишнього середовища враховують виплати, що надаються в межах чітко визначених урядових програм. Частка державних витрат на охорону навколишнього середовища у загальній підтримці сільського господарства становить менше 1%. В бюджеті 2002 на ці цілі було заплановано 42,4 млн. грн., в той час як фактично було профінансовано лише на суму 27,2 млн. В бюджеті на 2003 було виділено 44,8 млн. грн.

Узагальнення: в таблиці 1 ми наводимо дані щодо державних витрат на заходи зеленої скриньки у 2002-2003 рр.

[7] Button., K. "Effective infrastructure policies to foster integrated economic development", George Mason University, March 2002.

Таблиця 1. Витрати на заходи зеленої скриньки в сільському господарстві України (2002-2003, млн. грн.)

	2002			Виконано, %	2003 (за планом)	
	За планом	Фактично				
	млн.грн.	млн. грн.	Відсоток від ЗПС		млн. грн.	Відсоток від ЗПС
Загальна підтримка сільського господарства	3517,6	3517,8	100,00	100	4061,5	100,00
Із яких заходи зеленої скриньки:	1162,2	907,0	25,78	78	1207,6	29,73
Із яких: - сільськогосподарські дослідження	291,2	176,4	5,02	61	269,6	6,6
- боротьба зі шкідниками і хворобами росли і тварин	60,5	37,2	1,06	61	57,5	1,41
- поширення досвіду та консультаційні послуги	1,5	1,3	0,04	87	0,0	0,00
- послуги з проведення перевірок	293,8	265,4	7,55	90	312,4	7,69
- підготовка і перепідготовка кадрів	446,7	393,9	11,20	88	496,7	12,23
- земельна реформа	6,0	0,2	0,01	3	5,7	0,14
- розвиток інфраструктури на селі	20,1	5,3	0,15	26	21,0	0,52
- охорона навколишнього середовища	42,4	27,2	0,77	64	44,8	1,10

* ЗПС – загальна підтримка сільського господарства
Джерело: власні розрахунки на основі бюджетних даних і даних, наданих Інститутом аграрної економіки

Частка витрат на заходи зеленої скриньки у загальній підтримці сільського господарства в 2002 становила 25,8%. Отже, в Україні існують величезні можливості збільшити витрати на ці заходи, навіть в умовах бюджетної обмеженості. Значну частину витрат на заходи зеленої скриньки складали витрати на підготовку і перепідготовку кадрів, в той час як державні вкладення на розвиток ринку консультаційних послуг і поширення досвіду, на розвиток інфраструктури і здійснення земельної реформи були мізерними. Крім того, фактичні витрати на ці заходи значно менші запланованих сум.

4. Висновки та рекомендації

Вступ України до СОТ не скоротить можливостей України підтримувати сільськогосподарський сектор. Будучи членом СОТ, Україна зможе вільно запроваджувати ряд заходів зеленої скриньки, оскільки вони не підлягають скороченню згідно з вимогами СОТ. Заходи зеленої скриньки надають можливість українським політикам надавати таку підтримку сільському господарству, яка б забезпечила його довгострокове стале зростання, не викривляючи при цьому торгівлю і не породжуючи конфліктів з торговими партнерами України.

Як показує світовий досвід, країни намагаються змістити акценти в аграрній політиці у бік заходів зеленої скриньки, оскільки витрати на проведення ринкової і цінової підтримки (РЦП) набагато вищі. Українські політики повинні усвідомлювати труднощі, пов’язані із РЦП і не наслідувати практику РЦП таких країн як ЄС. Обмежені фінансові ресурси необхідно інвестувати в майбутнє сільського господарства, а не витрачати їх на “минуле” і заходи зеленої скриньки є ідеальним

засобом для інвестицій в ноу-хау, технології, менеджмент і інфраструктуру, чого і потребує українське сільське господарство для того, щоб бути конкурентоспроможним в найближчому майбутньому.

Обсяги фінансування заходів зеленої скриньки в 2002 склали 907 млн. грн., або приблизно $170 млн. Порівняно із загальною підтримкою сільського господарства (3,5 млрд. грн. в 2002 році) і, порівняно із потребою сільського господарства в інвестиціях, ця сума є незначною. Витрати на заходи зеленої скриньки повинні бути збільшені, і ці заходи повинні бути профінансовані в повному обсязі. Особливу увагу необхідно звернути на розвиток дорадництва, сільської інфраструктури і проведення земельної реформи.

С.Д., В.Г., рецензент Ш. ф. К.-Т.

Вересень 2003 р.